

СВОЙ УРАДЖАЙ АРЭЖАЎ

Навуковец адказаў на пытанні чытачоў

Заўсёды прыемна, калі артыкул выклікае чытацкую цікавасць. Пасля публікацыі матэрыялу «Эліксір жыцця», прысвечанага беларускай селекцыі фундуку і грэцкага арэха, у рэдакцыю тэлефанавалі чытачы з розных рэгіёнаў Беларусі. Каб знайсці адказы на іх пытанні, мы адправіліся ў Інстытут пладаводства.

«На маім дачным участку расце фундук. Тры гады таму атрымаў першы ўраджай. Быў ураджай арэхаў і ў 2022 годзе. А ў 2023-м на расліну напалі шкоднікі — яны пакідалі пасля сябе пустыя арэхі з дзіркамі ў шкарлупіне. З цікавасцю прачытаў у газеце «Звязда» інтэрв'ю з намеснікам дырэктара Інстытута пладаводства аб вырошчванні арэхаплодных культур. Хацеў бы прапанаваць любімай газеце расказаць аб тым, як можна абараніць расліну ад шкоднікаў.

Мікалай Якаўлевіч Карповіч, Віцебск.»

— Калі чытач гаворыць аб пустых арэхах з дзіркамі ў шкарлупіне, з вялікай доляй верагоднасці размова ідзе аб пашкодванні арэхавым даўганосікам, — расказвае намеснік дырэктара інавацыйнай працы РУП «Інстытут пладаводства» **Віталь ВАСЕХА**. — Хімічныя спосабы барацьбы з гэтым шкоднікам распрацоўваюцца. Фундук для вырошчвання ў Беларусі культура новая, і каб даваць канкрэтныя рэкамендацыі, трэба правесці пэўныя даследаванні. Але існуе шэраг аграэхнічных спосабаў, здольных дапамагчы мінімізаваць шкоду.

Па-першае, гэта перакопка прыствольнага круга на глыбіню 25–30 см. Акрамя таго, на працягу ўсяго сезона (і асабліва ўвосень) абавязковы збор і падчыстка ўсіх раслінных рэшткаў, у тым ліку апалях арэхаў з адтулінамі ў шкарлупіне ці такіх арэхаў, што засталіся на дрэве. Гэтыя плады важна знішчыць, пажадана спаліць.

Дачніку або гаспадару прысядзібнага ўчастка пры пасадцы фундуку вельмі важна прыглядацца да ствалоў, каб не прапусціць з'яўленне шкоднікаў, зазначае Віталь Валер'евіч. І нават калі шкоднікаў вы візуальна не выявілі, неабходна апрацоўваць ствалы фундуку садовымі фарбамі, якія ўтрымліваюць інсектыцыды. Гэта прафілактыка не толькі даўганосіка, але і іншых (не спецыялізаваных) шкоднікаў. Калі фундук вы фарміруеце як дрэва, такая апрацоўка праводзіцца да першага разгалінавання. Афарбоўка абароніць расліну і ад сонечных апёкаў увесну, і ад шкоднікаў. Гэтае мерапрыемства таксама пажадана правесці ўвосень. Калі ў саставе садовай фарбы няма інсектыцыду, прэпараты супраць шкоднікаў можна дадаць самастойна. Нават самыя простыя і базавыя інсектыцыды дазваляць мінімізаваць праблему на маючы адбыцца цёплы сезон. Зрэшты, нічога дрэннага не будзе, калі пафарбаваць ствалы таксама і ўвесну.

Існуюць пэўныя народныя падыходы да барацьбы са шкоднікамі раслін, якія нядрэнна працуюць на фундуку. Нельга сказаць, што яны даюць стопрацэнтны вынік, але паспрабаваць варта. Па-першае, пакуль фундук малады, на мяжы прыствольнага круга высадзіце аксаміткі, яны адпужваюць шашолак

(даўганосіка). Таксама дрэнна пераносіць гэты шкоднік суседства з такімі духмянымі раслінамі, як цыбуля і часнок. З гэтым фактам звязаны яшчэ адзін спосаб прафілактычнай барацьбы: калі вы настойваеце на шалупіне цыбулі і/або часнаку водны раствор, разводзіце яго вадой у прапарцыі 1:1 і раўнамерна праліваеце ваш прыствольны круг (лепш за ўсё — са звычайнай садовай палівачкай), тлумачыць навуковец.

— Што датычыцца хімічных сродкаў абароны, то, як я ўжо казаў, на працягу аднаго-двух гадоў мы зможам даваць канкрэтныя рэкамендацыі, у тым ліку дачнікам. Арыентавацца самыя крытычныя перыяды, калі можа адбыцца пашкоджанне фундуку насякомымі, — з другой паловы красавіка да пачатку чэрвеня. Менавіта ў гэты час асабліва важна праводзіць ахоўныя мерапрыемствы: збор раслінных рэшткаў, перакопку. Пагубу ствалоў, паўтаруся, можна адкласці на восень. Калі расліна дарослая і напад шкоднікаў — тая праблема, што паўтараецца з году ў год, трэба разумець, што за адзін сезон такімі аграэхнічнымі падыходамі вы яе не вырашыце, падкрэслівае суразмоўца. У гэтым выпадку ваша задача — мінімізаваць шкоду. Калі па суседстве іншых арэхаў не расце, з цягам часу праблема будзе вырашана.

— Але калі вы будзеце выконваць усе мерапрыемствы, а ваш сусед праз два дома нічога рабіць не будзе, або ваш участак знаходзіцца побач з лесам, то сітуацыя становіцца больш складанай. Паблізу ад лесу, дзе шмат ляшчыны, я не садзіў бы ў прыцыпе культурны фундук, таму што ў гэтым выпадку заўсёды ёсць і неспецыялізаваныя шкоднікі, якія прыходзяць, бо з'яўляецца новая ніша ў кармавой базе. А «жорсткая хімія» на дачным участку — не той варыянт, які варта ўжываць.

«Як фарміраваць фундук у выглядзе дрэва?»

Алена Мікалаеўна Пярловіч, Гомельская вобласць.»

— Фарміроўка дрэвам цалкам апраўдана, калі ўчастак невялікі і вы хочаце пасадзіць некалькі розных сортаў фундуку. Пры гэтым варта ўлічваць: калі крона пачынаецца нізка, нязручна карыстацца касілкай і прыйдзецца нагінацца, выкарыстоўваючы рыдлёўку. Таму мы краніруем (абразаем) саджанец на вышыні 80–90 см і такім чынам выклікаем абуджэнне пупышаў і фарміраванне кроны на патрэбнай нам вышыні. Ідэальны варыянт у дачным фармаце — фарміраваць чашападобную крону. Пасля краніравання вы пакідаеце 3–4 найлепшыя, найдужэйшыя галінкі (яны будуць шкільнымі), якія максімальна закрываюць прастору, разыходзячыся ў розныя бакі. І ўжо на іх вы будзеце фарміраваць ваш будучы ўраджай, усю вегетатывную сферу дрэва. Асноўны прыём — гэта ўкарчванне. Потым у залежнасці ад сілы росту дрэва пасля заканчэння сезона (як правіла, гэта зімова абразанне — люты — пачатак сакавіка) мы кароцім галінкі папярэдняга сезона прыкладна на адну траціну або адну чвэрць. Тым самым выклікаем нарастанне на нашы скарачаныя галінкі іншых галінак, на якіх далей будзе закладацца ўжо плодзавыя пупышкі, каб атрымаць ураджай.

Звяртаю ўвагу садовадаў-аматараў, што крона фундуку павінна быць максімальна добра асветленай. Галінкі, якія канкуруюць адна з адной, перасякаюць і заглушаюць адна адну, абавязкова трэба выразаць. Не выражаеце ў гэтым годзе — у наступным, хутэй за ўсё, прыйдзецца выразаць дзве з прычыны асабліва сцяжы фізіялогіі фундуку. Загушчана крона спрыяе горшаму выпяванню арэха, да таго ж загушчэнні — патэнцыйныя месцы, дзе можа ўтаіцца шкоднік або інфекцыя. Пры асветленай кроне арэх высыпае роўна і своечасова. Позняе паспяванне ў нашай кліматычнай зоне не ідзе на карысць ураджаю.

Калі мы пераходзім на кастрычнік у паспяванні арэха, у прыцыпе гэта не страшна, але патрабуе ад дачніка дадатковых намаганняў пры зборы і падрыхтоўцы арэха да захоўвання. Акрамя таго, мо-

жа адбіцца на тэрмінах захоўвання ўраджаю.

— Калі павінен выпяваць фундук у Беларусі?

— Гэта залежыць ад сорту. Ёсць раннія сарты, якія цалкам выпяваюць у другой палове жніўня. У сярэднім, калі казаць аб разнастайнасці сартоў, якія часцей за ўсё сустракаюцца ў Беларусі, гэта пачатак — канец верасня. Часам, калі жнівень выдаўся халодным, тэрмін паспявання самых позніх сартоў з раянаваных у нашай краіне можа ссуцца на пачатак кастрычніка. Але калі па вашых назіраннях з году ў год ваш сорт спее пазней сярэдзіны кастрычніка, а ваш участак размешчаны не на поўдні Беларусі, а, напрыклад, у Віцебскай вобласці ці ў цэнтральных рэгіёнах краіны, ад такіх сартоў я раіў бы адмовіцца — яны ў нашых умовах не выпяваюць цалкам. Зразумела, што нават не зусім спелы арэх можна захоўваць і выкарыстоўваць у ежу, але тут ёсць яшчэ і біялагічны момант: расліна не завяршае ўсе свае працэсы да наступлення халадоў, не назапашвае неабходныя пажыўныя рэчывы і не гатовыя да халадовага стрэсу. Аднавядна, пры суровай зіме ўзнікае рызыка страты расліны. Дзеля дачных эксперыментаў, вядома, можна вырошчваць што заўгодна, але я адмаўляўся б ад сартоў фундуку, у якіх арэх пачынае выпадаць з плюса пасля 15 кастрычніка. Аптымальны варыянт для нашай кліматычнай

зоны — збор ураджаю арэха за верасень.

«Чым падкарміць фундук на працягу сезона?»

Марына Кавальчук, Заслаўе.»
— Мы мяркуем, што прыствольныя кругі ў нас чыстыя, перакапаныя, і мы трымаем іх пад чорнай парай. Аднавядна, нам будзе зручна ўносіць угнаенні. Асабліва хачу падкрэсліць: у прыствольным круге пры вырошчванні фундуку не павінна расці трава (асабліва калі мы змагаемся з даўганосікам). Па краі, паўтаруся, можам прыгожа пасадзіць аксаміткі — гэта будзе працаваць не толькі на абарону расліны, але і на знешні выгляд саду.

Але вернемся да ўгнаенняў. І пачнём з пачатку — з падрыхтоўкі да новага сезона, якая пачынаецца восенню, пасля завяршэння сезона папярэдняга. Я прапанаваў бы ў якасці падкормкі тое, што ў

на азотныя каранёвыя падкормкі, ліст у фундуку бледна-зялёны, што паказвае на недахоп азоту, дапамогуць пазакарнаёвыя падкормкі. Сёння ў продажы прадстаўлена шмат азотных угнаенняў для пазакарнаёвага ўгнаення па лісту. У саставе могуць быць таксама магній, кальцый, іншыя мікраэлементы. Выбар ёсць — саставы і арганічнага паходжання, і мінеральныя. Падкарміце фундук два-тры разы за сезон у дозах, паказаных на пакаванні. Калі мы гаворым пра пазакарнаёвае ўгнаенне азотных угнаенняў па лісту, іх можна рабіць да 1 жніўня. Але каранёвае ўгнаенне азоту важна цалкам завяршыць да сярэдзіны ліпеня, каб не выклікаць другаснага росту і іншых працэсаў, якія адаб'юцца на зімаўстойлівасці.

І яшчэ адна важная заўвага: пры выбары месца для пасадкі фундуку пажадана пазбягаць кіслых глеб.

— Глядзім на расліны-індыкаторы: хвощ, конская шчаўе і іншыя. Калі вы ўжо пасадзілі фундук на кіслыя глебы, можна змяніць кіслотнасць з дапамогай даламітавай мукі (300–400 г на квадратны метр). Робіцца гэтая працэдура восенню. Але важна разумець, што за адзін сезон кіслотнасць глебы прыныпова змяніць не атрымаецца.

«Чаму сёння ў дачнікаў такая цікавасць да арэхаплодных культур?»

Ірына, Мінск.»

— З аднаго боку, нельга сказаць, што фундук для беларускага садоўніка — экзотыка і дзівоцтва. Цікавасць да арэхаплодных у беларускіх садовадаў-аматараў існавала і раней, але цяпер змяніўся клімат. І гэта адкрывае больш магчымасцяў. Акрамя таго, фундук — культура цікавая і не надта працаёмкая. Калі правільна выбраць месца на ўчастку для гэтай культуры, базавы догляд не складаны. Асабліва калі будзе распрацавана хімічная абарона для фундуку. Зразумела, мы працуем для прамысловага саду ў першую чаргу, але і садоўнікі-аматары змогуць скарыстацца нашымі на працоўкамі. На прысядзібным або дачным участку дастаткова будзе двух-трох апрацовак за сезон, каб вырашыць праблему шкоднікаў арэхаплодных.

Яшчэ адзін плюс фундуку — адсутнасць складанасцяў з захоўваннем ураджаю. Дастаткова прасушыць арэх, выклаўшы яго пасля збору ў адзін пласт пры пакаёвай тэмпературы без прамых сонечных прамяняў на два тыдні. Пасля застанецца толькі перасыпаць у сеткі з няшчыльнай тканіны, і фундук будзе захоўвацца мінімум два гады.

І, вядома, гэта вельмі карысны прадукт. Арэх змяшчае вялікую колькасць неземных амінакіслот, прычым пры працяглым захоўванні ні тлустасць, ні састаў карысных рэчываў, ні смакавыя якасці не губляюцца.

Такім чынам, арэхаплодныя (і, у прыватнасці, фундук) як культура для вырошчвання на асабистых участках — выдатны выбар, і я рады, што людзі працягваюць да іх усё большую цікавасць. Што датычыцца прамысловай апрацоўкі фундуку, сёння існуе зацікаўленасць у гэтай культуры як у буйных вытворцаў, так і ў невялікіх фермерскіх гаспадарак.

Аляксандра АНЦЭЛЕВІЧ.